واجبێتی بەیعەت دان

کۆبوونەوە لەژێر ئاڵاکەی خەلیفەی موسوڵمانان

شێخ ابراهیم ابو بەکری بەغدادی حوسەینی قورەیشی

أبي بكر البغدادي

کۆمەڵی

رزگار بوو

واجبـێتی بەیعەت دان كۆبوونەوە لەژێر ئاڵاكەی خەلیفەی موسڵمانان شێخ ابراهیم ابو بەكری بەغدادی حوسەینی قورەیشی

نوسینی : أبو مالک شیبة الحمد

وەرگێڕانی : کۆمەڵی ڕزگاربوو

بسم الله الرحمن الرحيم

دەستپێکی نوسەر

إن الْحَمْدَ لله نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِالله مِنْ شُرُورِ أَنْفُسنَا وَمِنْ سَيِّئَات أَعْمَالنَا مَنْ يَهْدِه اللَّهُ فَلا مُضلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ..اما بعد:

لەوکاتەوەی شیخ ئەبو بەکربەغدادی ئیبراهیم کوری عەوادی حوسەینی قورەیشی دانرا بە ئیمام و خەلیفە بۆ موسڵمانان کۆمەڵێ کەس دەستیان کردە دەمەوەری دەربارەی دروستێتی پێشەوایەتیەکەی بۆ موسڵمانان...

لەکاتێکدا ئەبینی موسڵمانان لەدەرەوەی دەسەلاتی خەلیفە خۆیان سەرقاڵ کردوە کتێب ئەنوسن و رەدی یەکتر ئەدەنەوە ئایا دروستە یان نا ئەم پیشەوایەتیە!! لەو کاتەداشدا موسڵمانانی دەوروبەر خەلیفە هەموویان لێی کۆبوبنەوە لەژێر ئالاکەی پەیمانی مردنیان دوپات ئەکردەوە رازی نەبوون بەچیتر سەرشۆری و ژیانی زیلەت بۆیە بریاریان دا یان مردن یاخود نەمان تا ژینمان ئەبێت بەپێی دینمان، بۆیە دەستکرا بەدانانی دادگای شەرعی لەسەرجەم قەزاو ناحیەو شارێك بۆ پاراستنی سنورەکانی خوا، پاشان نوێژ وەکو خۆی بەرپاکرا و زەکاتی مالەکان دەرئەکراو وەکو حوکمێکی شەرعی دابەشکراو ئیتر دیاردەی خێرکردن و سەدەقە ئاشکراکراو ، جیهاد دژی هەموو کافرو مورتەدان راگەیەنرا و دەستکرا بە پاکردنەوەی یەکە یەکەی شاری موسڵمانان و رزگارکردنی، پاشان بەرهەمی خاکی بەپیتی موسڵمانان گەڕایەوە بۆ موسڵمانان و کرایەوە خزمەتیان، دەزگای پاراستنی موسلمانان دامەزرا، فەرمانگەی ئەمر کردن بەچاکە و نەهی کردن لە خراپە دانرا دەسکرا باکژکردنەوەی بیروباوەر و کۆمەڵگای موسڵمانان لەهەموو کوچەو شارێك ، پاشان بەزۆری شمێرەکان دیلەکانی موسڵمانان ئازدکرا ئەم دەسەلاتە پیرۆزە فراوان بوو و زاڵ بوو بەسەر زۆرێك لەشارەکاندا، سیاسەتی موسڵمانانیان بەڕیوەبرد لەژێر رۆشنایی بەدەست هێنانی بەرژەوەندیەکانیان و لادان و کەمکردنەوەی زیانەکانیان کە لەسەرووی هەموویەوە دین و

کەرامەتیان بۆ گەراندنەوە، وە قوەتی ئەم دەوڵەتە گەیشتە چەن ئەوەندەی دەولەتانی تر، رووبەرەکەی گەیشتە رووبەری بەریتانیا، ئیتر هەرچی کافری جیهانی و ناوخۆیی هەبوو ترسیان لێ نیشت ، وای لێ هات بوە ڕووگەی بڕواداران ئەوانەی بەدوای پاراستنی دینەکەیان ئەگەڕان، بوە ئومێد و هیوای لاواز و چەوساوە و دیلەبێ کەسەکان، هەموو ئاڵاکان شکێنران لەژێر سایەیدا تەنها ئالای لا اله الا الله بەرز بوو شەکاوە بوو گەشاوە بوو، بۆیە پێویست بوو لەسەر موسمانانی ژێر ئامێزی کە بەیعەت و پەیمانی پێ بدەن دانی پێدا بنێن و لەدەوری کۆببنەوە، ئەمە راستیەکە کەس ئینکاری ناکات مەگەر شەیتان میزی بەگوێیدا کردبێ یاری بەعەقلی کردبێ.

دەمەوەریەکان چڕتر کرایەوە ، کاتێ زۆرێك لە ڕەوتە جیهادیەکانی ولاتانی دەرەوەی دەسەلاتی خەلیفەی موسلمانان بەیەعەتی خۆیان راگەیاند و بەئاشکرا ودوای هاتنە ژێر باڵی دەولەتی ئیسلامیان کرد لە یەمەن و لە میسر و لە فلیبین و لە لیبیا ، موسڵمانان ناکۆك بوون کە ئایا واجبە بێنە ژێر سایەی دەولەتی خەلافەتی ئیسلامی و بەیعەتی پێ بدەن ؟ وە ئایا گوناحبار دەبن ئەگەر پشتی لێ بکەن ؟!

بۆیە لەم چەند دێرەدا بەیارمەتی خوای گەورەو میهرەبان دەست دەکەم بە سەلماندنی شەرعی بوونی ئەو رەوتە جیهادیانەی ولاتانی دەرەوە کە بەیەعەتیان دا بە دەولەتی ئیسلامی کە واجبێکی سەر شانی هەموو موسلمانێکە چ لەناوەوە بێ یان لەدەرەوە ، وە ئەیسلمێنم بۆ موسڵمانان کە بەڵێ گوناحبار دەبن ئەگەر پشتی لێ بکەن بەیعەتی پێ نەدەن ئەوهش بەپشت بەستن بە قورئان و سونەت و ووتەکانی هاوەلان و پێشینی چاکی ئومەت، پاشان دەست دەکەم بە هەلوەشاندنەوەی هەموو ئەو گومانە عەقڵیەکان بەڵگەی عەقڵی ، ئومێد ئەکەم خوای گەورە یارمەتیم بدات سەرکەوتوم بکات، هەر ئەو خاوەن تواناو شایستەی ئەوەیە.

یەکەم: ئایا دروستە موسڵمانان بمێننەوە بەبێ ئەوەی پێشەوایەکیان هەبێ(خەلیفە)؟

وەلام : خوای گەورە ئەفەرموێ ﴿وإذ قال ربّك للملائكة إني جاعلٌ في الأرض خليفه﴾

ئیمامی قورطبی لە تەفسیرەکەیدا دەربارەی ئەم ئایەتە ئەفەرمێ : "هذه الآية أصلٌ في نصب إمامٍ وخليفةٍ يُسمعُ له ويطاعُ؛ لتجتمع به الكلمةُ؛ وتنفذ به أحكامُ الخليفة .ا.هـ
واتە ــ ئەم ئایەتە بنچینەیەکە دەربارەی دانانی پێشەواو خەلیفەیەك کە گوێڕایەڵی بکرێ ، بۆ ئەوەی یەکڕیزی پێ دروست بێت، وە حوکمە شەرعیەکانی پێ بەرپابکرێ .

*** پاشان ئیمامی موسلیم لە صەحیحەکەی دا لە نافعەوە رەحمەتی خوای لێ بێ ئەفەرمێ :**
کاتێ یەزید یان لابرد لە پێشەوایەتی موسڵمانان ، کۆبونەوە لەدەورە ئبین و متیع و عەبدوڵای کوری عومەر هات بۆلای پێی فەرموو : من نەهاتوومە تا لەلات دابنیشم ، بۆ ئەوە هاتووم تا پیت بڵێم لە پێغەمبەری خواو گوێ لێ بوە کە فەرموویەتی : هەرکەسێك دەست دەرکات لە گوێڕایەڵی پێشەواوی موسڵمانان لەرۆژی قیامەت لەبەرامبەر خوا هیچ بەڵگەیەکی پێ نامێنێ ، وە ئەوەشی بمرێ ، بەیعەتی لە مل نەبێ بۆ پێشەوای موسڵمانان ئەوە بە مردنێکی جاهیلی نەفامی مردوە .

ــ ئبین عوسەیمین لەوەلامێك دەربارەی ئەفەرموودەیە کەلێی ئەپرسن ئەفەرمێ : واجبە لەسەر موسلمان کە پێشەوای هەبێ ، حەلال نیە بۆهیچ موسلمانێ بمێنیتەوە بەبێ پێشەوا، چونکە ئەگەر بەبێ پێشەوا مایەوە ئەوە بەبێ دەسەلاتی ئەمێنیتەوە، چونکە خوای گەورە ئەفەرمێ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ [النساء :٥٩] .
واتە : گوێرایەڵی خواو پێغەمبەر و پێشەواکنتان بکەن کە لەخۆتانن موسلمانان.
وە ئەوکەسەشی کە مردوە بەیعەتی نەبوە ئەوە لەدەرەوەی رێگا و ریبازی موسلمانان مردوە ، چونکە برواداران هەرچۆنی بێ هەر دەبێ ئەمیرێکیان ، بۆیە ئەگەر سەرپێچی ئەوەی کرد ئەوە ریگای جگە لە بڕوادارانی گرتۆتە بەر.کۆتایی هات ووتەکەی

* **وە شێخ الاسلام ئیبن وتەیمیە ئەفەرمێ رحمە الله :** یجب أن یُعرف أن ولایة أمر النّاس من أعظم واجباتِ الدّین ، بل لا قیام للدّین إلا بها . ا.هـ

پێویستە بزانرێ بەڕیوەبردنی بەڕێوەبردنی کاروباری موسڵمانان لەهەرە پێویستیە مەزنەکانی دینە ، بەڵکو دین بەرپا نابێ بەبێ ئەوە.

* **وە ابن حزم ئەفەرمێ لە کتیبی(الفصل في الملل والأهواء والنحل):** "اتفق جمیع أهل السنة وجمیع الشیعة، وجمیع الخوارج (ماعدا النجدات منهم) علی وجوب الإمامة" .

کۆڕان سەرجەم ئەهلی سوننە و سەرجەم شیعە و سەرجەم خەواریج (جگە لە فیرقەی نەجدات) لەسەر واجبێتی پیشەواوی موسڵمانان.

* **وە ئیمام الماوردي ئەفەرمێ لە کتێبی (الأحکام السلطانیة):** "وعقدها لمن یقوم بها واجب بالإجماع وإن شذ عنهم الأصم".

گرێ دانی پێشەوا بۆ موسڵمانان واجبە لەسەر ئەوکەسانەی کە ئەتوانن پێی هەڵسن ...

ــ لەهەمان کاتیشدا پێش ڕاگەیاندنی خەلافەتی ئیسلامی ووتەبێژی دەولەتی ئیسلامی ئەبو موحەمەدی عەدنانی هانی موسڵمانانی دا بوو بەگشتی و موجاهیدانی جیهان بەتایبەتی و سەرپشکیانی کرد تاکو پێشەوایەك بۆ موسڵمانان دیاری بکەن ئەوانیش ملکەچ و گوێڕایەڵی ئەبن و جیهاد ئەکەن لە ئامێزی ئاڵاکەی ، بەلام کەس وەلامی نەدایەوە ، کاتێك کەس وەلامی نەدایەوە ، ئەنجومەنی ڕاوێژی دەولەتی ئیسلامی هەستا بە ئەنجامدانی مەزنترین واجبی دین کە دەستنیشانکردنی شێخ ئیبراهیمە بۆ پێشەوایەتی موسڵمانان ، بەیعەتی بۆ دامەزراو دروست بوو بە مەرجەکانیەوە ، کەسیش دوای ئەوەی نەکردو بەرهەلستیشی نەکرد لەسەری.

دووەم: ئایا مەرجەکانی پێشەوایەتی(خلیفة) لە ئەبو بەکری بەغدادی هاتۆتەدی ؟

وەلام / مەرجەکانی ئیمامەتی و خەلیفایەتی گەورە ئەومەرجانەن کە زانایانی ئیسلام بەبەڵگەی دەقە قورئانیەکان و سوننەتی پێغەمبەر صل الله علیەوسلم دیاریان کردوە ، مەرجەکان بەدەستی وولاتە زلهێزەکان و نەتەوەیەکگرتوەکان نیە کە چۆن ئەوان بەدڵیانبێت وابکرێت، بەڵکو بە بەڵگەی ئایەت و فەرمودەی پێغەمبەرە صلی الله علیەوسلم کە دیارکراوە .
ئیمام بەدرەدین کوڕی جوماعە ڕەزاوڕەحمەتی خوای لەسەربێت لەسەر مەرجەکانی ئیمامەتی دەڵێت : خاوەندارێتی بۆئیمام بە دە مەرج دێتەدی .

١- ئیمامی موسڵمانان ئەبێت موسڵمان بێت .

چونکە خوای گەورە ئەفەرموێ " ولن یجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا "واتە خوا داینەناوە لەشەرعەکەیدا کافر دەسەلاتداربێ بەسەر بڕوادارانەوە.
ئیمامی قورطبی ئەفەرمێ رحمه الله : لا خلاف باشتراط حرية الإمام وإسلامه . ا.هـ ڕاجیایی نیە لەسەر ئەوەی ئەبێ پێشەوای موسڵمانان ئازاد بێت و موسڵمان بێت .

٢- بەندەیەکی ئازادبێت و کۆیلەنەبێت .

چونکە بە ئیجماعی زانایان کۆیلە نابیتە پێشەوا بۆ موسڵمانان هەروەك

شەنقیطی ئەفەرمێ : رحمه الله : من شروط الإمام الأعظم كونه حرا ، ولا يجوز أن يكون عبدا ، ولا خلاف في هذا بين العلماء . ا.هـ

لە مەرجەکانی پێشەوای گەورە (خەلیفە)ئەوەیە ئەبێ ئازاد بێ و کۆیلەنەبێ، ئەمە راجیایی لەسەر نیە لەنێوان زانایان.

٣- نێر بێت بالغ بێت .

چونك پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم : (لن يفلح قوم ولّوا أمرهم امرأة) رواه البخاري .
سەرکەوت و نابن گەلێك کاروباریان بدەنە دەست ئافرەت .
ابن قدامة ئەفەرمێ رحمه الله : ولا تصلح - المرأة - للإمامة العظمى ولا لتولّي البلدان . ا.هـ
ولا خلاف في ذلك بين العلماء .

ئافرەت ناشێت بۆ پێشەوایەتی گشتی موسڵمانان و بەرێوەبردنی شارەکان.
بەبێ ڕاجیایی لە نێوان زانایان.

٤- عاقل بێت و گێل ونەفام و شێت نەبێت .

قورطبی ئەفەرمێ رحمه الله : أن يكون ذكرا سليم الأعضاء. ا.هـ
ئەبیت نێر بێت و ئەندامەکانی لاشەی سەلامەت بێت.

٥- هیچ دین و بیروباوەڕێکیتر قوبوڵناکرێت وەری نەگرتبێت .

٦- دادپەروەربێت .

لە مەزهەبەکانداتەنها حەنەفیەکان واجبیان نەکردوە مالکیەکان بەواجبیان داناوە.
ئیبن تەیمیەش : دادپەروەری بەسیفەتێك دا ئەنات تاکو لەو کەسە هەبێت کە دائەنرێ بۆ پۆستی پێشەوایەتی .

وە شەنقیطی ئەفەرمێ : واجبە دادپەروەر بێ پێشەوایەتی فاسق جائیز نیە.

٧- ئازاو بەغیرەتبێت لە هەڵوێستەکانیدا و بەتایبەتیش لەکاتی جەنگدا .

ئەوەش دۆست و دوژمن بینێویتی لە شیخ ئەبو بەکری بەغدادی کە بەشداری دەیان غەزوەی کردوە لە کۆن و نوێدا .

٨- لەنەوەی قورەیش بێت.

چونکە یەکێك لە مەرجەکانی پێشەوایەتی لای ئەهلی سونە و جەماعە ئەوەیە کە خەلیفەی موسڵمانان قورەیشی بێت وە جمهوری زانایان قورەیشی بونیان بەمەرج گرتوە بە فەرمودەی " الأئمة من قريش" متفق عليه، وە ئیمام ماوەردی ئیجماعی نەقڵ کردوە لەو بارەیەوە.
وە لەفەرمودەی " الأمراء من قريش " پێشەواکان لە قورەیشن ،
لەسەیرو سەمەرەکانە ئەوەیە کە خەواریج پیشەوایەتی لە قورەیش بەمەرج دانانەن ، بەلام کاتێك سونەت تەتبیق ئەکەین لەلایەن کۆمەڵێ بەعەقڵەوە بە خەواریج ناوئەبرێین!!!

وە لەهەمانکتیشدا کۆمەڵێك دەرچوون ئەیانووت نا خەلیفە موسڵمانان مەلا عومەری تالیبانە و ئیمە بەیعەتمان پێداوە بەلام زۆری نەبرد قسەکەیانی بەتاڵ کردەوە و حاشای کرد کە ئەو خەلیفەبێ دەسەلاتەکەی لە ئەفغانستان تێپەربکات. بۆیە بینیمان شەرعا پیشەوایەتی راستەقینە کێ یە وەك لە فەرموودەکەی تر هاتوە کە ئەفەرمێ :" لا يزال هذا الأمر في قريش ما بقي من الناس اثنان" رواه البخاري

واتە : بەردەوام کاروباری ئەم ئومەتە ئەبێت لە قورەیش بێت هەتا لەنێو خەڵکیدا دوو کەس مابێ .

وە ابن حجر فەرموویەتی رحمە الله : ويؤخذ منه أن الصحابة اتفقوا على إفادة المفهوم للحصر خلافا لمن أنكر ذلك ، وإلى هذا ذهب جمهور أهل العلم أن شرط الإمام أن يكون قرشيا .ا.هـ

لەم فەرمودەیە ئەوە ئەخوینرێتەوە کە هاوەڵان پەسەندییان هەر لەسەر ئەوەبوە وایان کردوە ، بەپێچەوانەی ئەو کەسانەی کە وانالێن، هەر بەلای ئەم لایەشدا چوون جمهوری زانایان کە مەرج بێ پێشەوایەتی موسلمانان لە قورەیش بێت.

وە الشنقيطي فەرموویەتی رحمە الله لەبابەتی الإمامة : يُقدّم القرشي على غيره إن توفرت فيه شروط الإمامة ما أقاموا الدين . ا.هـ

کەسێك قوڕەیشی بێت پێش ئەخرێت بەسەر کەسانی تردا، کاتێ مەرجەکانی پێشەوایەتی تیابێ و دینی بەرپاکردبێت.

ئێستاش بۆت ڕوون بۆ وە بەتاڵی ئەو کەسانەی ئەڵێن مەلا محمد عومەر پیشەوای موسڵمانانە.

٩- زانابێت ، ئەوەندە زانایی هەبێت بۆ ئەوسیاسەت و کاروباربەڕێکردنەی ئومەتەکە .

ئیمام القرطبي فەرموویەتی رحمه الله : أن يكون ممن يصلح أن يكون قاضيا من قضاة المسلمين مجتهدا لا يحتاج إلى غيره في الاستفتاء في الحوادث ، وهذا متفق عليه . ا هـ

ئەبێت زانستەکەی ئەوەندە بێت توانای هەبێت بکرێتە دادوەرێك لەدادوەرەکانی ئومەتی موسلمانان پاشان موجتەهیدبێت و پێویستی بەکەسێك نەبێت داوای فەتوای لێ بکات ، ئەمە شتێکە هەموو زانایان پەسەندیان کردوە.

ئەوەتا ئیمامی موسلمانان ئەبو بەکری بەغدادی ئەوەنە عیلمی هەیە کە ئیتر دوژمنان پاساویان نەمێنێ ، هەر لەمناڵیەوە لە بنەماڵهیەکی ئایین پەروەر و زانستی دینی پەروەردە بوە ناوداربوون پاشان بەکالۆریوسی بەدەست هێناوە لە جامیعەی ئیسلامی لە بەغداد پاشان ماجستێری لە دیراستی قورئانی بەدەست هێناوە پاشان دکتۆرای لە ئصولی فیقە وەرگرتوە ، وە ئیجازەی خوێندنەوەی عەشرەی لەلای چەندین مامۆستای وەرگرتوە و هەر لە منالیەوە هەموو قورئانی لەبەر کردوە و خاوەنی چەندین کتیبی چاپکراوە و وە پێشتر قازی قوزات دادوەری گشتی دادوەری دەولەتی عێراق ئیسلامی بوە لەسەردەمی ئەبو عومەری بەغدادی .ئیتر ئەوەنە بەس نیە تاکو دوژمنانی بێ دەنگ بن

هەرکاتێك ئەم مەرجانە بەرجەستەو بەدیهات پەیمان وبەڵێنی لەگەڵدا دەبەسترێت و دەبێت پابەندی بکرێت و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی بکرێت ئەگەر بێ فەرمانی خواوپێغەمبەرەکە تیادانەبوو . [تحرير الأحكام في تدبير أهل الإسلام ص٥١، وانظر الروضة ٤٢/١٠، والأحكام السلطانية للماوردي ٦، وغياث الأمم ٦٩]

ابوبەکری بەغدادی وەکو پێشتر زانیومانە ئەم مەرجانەی بەتەواوەتی تیادایە و هیچ مەرجێکی واجب و مەرجی تەواوێتیشی کەمنیە و هەموی تیادابەدی هاتوە.

١٠- هیچ خەلیفەیەکیتر بونی نەبێت لەکاتێکدا کە پەیمان وبەڵێنی گوێڕایەڵی پێدەدرێت.

لەکۆتایی باسەکەماندا بابەتێکی تێروتەسەل ئەخەینە روو دەربارەی مەرجە شەرعیەکان و وەلامدانەوی گومانەکان.

سێیەم: پێشەوایەتی موسلمانان بە چەند ڕێگا دادەمەزرێت ؟

١- بەبەیعەت پێدانی : لەلایەن ئەهلی حەل و عەقدی موسلمانان پاشان بەبەدیهاتنی مەرجەکان تیایدا ، نموونەی ئەمەش بەیعەت پێدانی ئەبو بەکری صدیقە لە رۆژی سەقیفە .

٢-نوسراو یاخود دەق : ئەوەش ئەوەی خەلیفە لەپێش مردنی وەسێت ئەکات بەدانانی کەسێکی دیاری کراو لەدوای خۆی کە نوسراو یاخود دەقێك هەبێ لەوبارەیەوە کەشایەدە.

نموونەی ئەوەی ئەبو بەکری صدیق پێش وەفات کردنی وەسێتی کرد بەدەست نیشانکردنی ئیمامی عومەر لەدوای خۆی بۆ بوون بە خەلیفە.

٣- ڕاوێژکردن : وەك ئەوەی کە ئیمامی عومەر وەسیتی کرد دوایی خۆی چەند کەسێك دەست نیشانبکرێ بۆ بوون بە خەلیفە .
ئیبن حەجەر ئەڵێ : راوێژکردن بەوە ئەبێ هەوڵ بدرێ لەنیوان ئەوکەسانەی پالێوراون بۆ ئەو پۆستە باشترینیان دیاری بکرێ .

٤- زاڵ بوونی ئیمام بەسەر هەر ناوچەیەك لەناوچەکان : شێخی ئیسلام محمد کوڕی عبدالوهاب ڕەحمەتی خوای لێبێت، کۆدەنگی زانایان لەسەرئەوەیە کە هەرکاتێك ئیمام وسەرکردەیەك زاڵبوو بەسەر ناوچەیەکدا یان چەند وولاتێکدا، حوکمی ئیمامی گشتی هەیە لەهەموو شتەکاندا، ئەگەر ئەم یاسایەش نەبوایە دونیا ئارام نەدەبوو، چونکە خەڵکی

لەکۆنەوەو لەپێش سەردەمی ئیمامی احمدەوە تائەمڕۆش کۆنەبونەتەوە لەسەر یەك ئیمام و بەردەوام ڕاوبۆچونی جیاجیا هەرهەبوەو هەردەبێت .[الدرر السنية في الأجوبة النجدية {٧/٢٣٩

ئەوەش دەربارەی دەقە شەرعیەکان کە تائیرە زیاتر بەپێویست نازانم ئیستاش ئەچینە سەر وەلامی گومانەکان پێش ئەوە سەرەتا بە هەموو دۆستان رائەگەیەنم برایان بزانن ،جیاوازی بکەن لە نیوان دوژمن و کەسێك یان لایەنێك کە موخالیفە هەر کەسێك پیچەوانەمان بوو مەرج نیە دوژمنمان بێت بەڵکو ڕەنگە ئەو کەسە زۆر نزیکتر و ئەحەقتربێت بۆمان لەهەندێك دۆستمان .

گومانی یەکەم: ئەڵێن ئێوە بە ڕاگەیاندنی خیلافەت یەکڕیزیتان نەهێشت لە نێوان موجاهیدانی أنصار الشريعة لە یەمەن ؟

وەلام : بەلێ برامان لە ئەنصار الشریعە لە جیهاد و تێکۆشانیکی مەزندان دوا ئەکەین کە خوای گەورە بەدەستی ئەوان زیانی کوشندە بەدوژمنەکانی خوا بگەیەنێت، بەلام ئەوەی ئەیڵێن ڕاست نیە هەرگیز ، ڕاگەیاندنی ئالای جیهادی دەولەتی ئیسلامی فەرمانێکی شەرعی بوو هەر لەسەرەتاوە ، چونکە جیهادەکە لەژێر سایەی ئیبراهیم عەواد خەلیفەی موسلمانان بوو ، پیشەوایەك بوو دانرابوو بۆ موسڵمانان کە خوین و ماڵ و ناموسیان بپارێزێ لە یەمەن و باقی ولاتانی موسڵمانان هەر لەیەمەنەوە تیرەیەك خۆی گەیاندە خاکی خیلافەت بەیعەتی خۆیان بۆ پێشەوای موسڵمانان راگەیاند و تیرەیەکی تریش هەر لەیەمەن لە موجاهیدان بەیعەتی خۆیان راگەیاند، لەهەمان کاتدا ئەمیری ریکخراوی قاعیدە ئەیمەن زەواهری خۆی فەرمووبووی : بەدەرچوو دانانرێ ئەو کەسەی لە کۆمەلێکی جیهادیەوە بچێت بۆ ناو کۆمەڵێ تر ، ئەو کەسە هەموو ریزو مافیکی موسلمانانەی هەیە هەرچەندە هەلەش بوبێ لەرۆیشتنەکەی.
ئیتر بۆچی ئەو هەموو هێرشە ئەکەنە سەریان کە وازیان لە بەیعەتی جیهادێك هێنابێ بۆ بەیعەتێکی فراوانتر و گەورەتر کە واجبە ؟ پاشان کە ئەبو قەتادەی فەلەستینی بەدروستی بزانێ جیهاد کردن لەژێرسایەی ئیخوان موسلیمین کاتێك زۆرینە بوون ، ئایا دروست تر و

لەپێشترنیە جیهاد کردن لەژێر ئالای دەولەتی ئیسلامی لە کاتێکدا دەولەتی ئیسلامی چەندە عەقیدە پاکە ؟

گومانی دووەم: ئەڵێن ئێمە بەیعەتی شێخ ئەیمەن زەواهیری مان هەیە دروست نیە هەڵیبوەشێنینەوە ؟

لەوەلامیان : ئەڵێین ، نەخێر دروستە بۆتان هەلوەشانەوەی چونکە خۆی ووتویەتی : بەدەرچوو دانانرێ ئەو کەسەی لە کۆمەڵێکی جیهادیەوە بچێت بۆ ناو کۆمەڵێ تر ، ئەو کەسە هەموو ریزو مافیکی موسلمانانەی هەیە هەرچەندە هەلەش بوبێ لەرۆیشتنەکەی. وە وتوویەتی : وە چونکە بەیعەتی ریکخراوی قاعیدە بەیعەتە لەسەر کوشتار قیتال وە حەلال نیە بۆتان مانەوەتان لەژێر سایەی بەیعەتی قیتال و واهێنانی بەیعەتی گەورە(خەلیفە)کاتێك راگەیەنرا چونکە ئەو ئامانجەی تێ ئەکۆشن لە پێناوی بەرپاکردنی ،خیلافەتە . دوای ئەوە چ ئامانجێ ترتان هەیە ؟ یەك ڕیزی یەك ڕیزی ئەی بەریزەکانم ، شەیتان لەخشتەتان نەبات بەشتێك کە ببیتە هۆی لەکارخستنی کیتاب و سونەت.

گومانی سێیەم: ئەڵێن ئامانج و ئالآی خەلیفە إبراهیم گوماناویە بۆیە دروست نیە هاتنە ریزی دەوڵەتەکەی :

ئەڵێین : ئەو قسەیەتان کەسانێکی پێش ئێوەش وایان ئەوت لەشام بۆیە ساڵێك تێپەڕنەبوو کە هەموویان بەیعەتیان دا و هاتنە ژێر سایەی خەلیفەی موسلمانانەوە بە کۆمەڵ ، وە بۆتان چاك روون بۆتەوە درۆی هەموو ئەو تۆمەتان ئەدرایە پاڵ دەولەتی ئیسلامی ، بەڵکو ئەو کەسانە سەرشۆڕبوون دۆڕان بە گوناهەکەیانەوە، ئێوەش ئەبینن چارەنوسیان چی لێ هات نەسوودبەخش وە نەسوودیان وەرگرت .

لەکۆتاییدا .... گەرام وە گەرام بەدوای گومانەکانی تریان گومانێکم نەبینی شایەنی وەلامدانەوە بێت ، هەمووی لەقسەی شەل و شکاو زیاتر هیچی تر نەبوون بە فەزڵی خوا بەڵگە زۆرە حەق ئاشکرایە.

کۆتایی مان پێهێنا الحمدلله رب العالمین .

نوسینی : أبو مالك شيبة الحمد

وەرگێڕانی : کۆمەڵی رزگاربوو

بیستی موحەڕەم ساڵی ١٤٣٦

ئێستاش لەبابەتێکی سەربەخۆدا دەست دەکەین بەشیکردنەوەیەکی شەرعی دەربارەی هاتنە دی مەرجە شەرعیەکان لە خەلیفەی موسڵمانان ئەبوبەکری بەغدادی هاوپێچ لەگەل وەلامدانەوەی گومانەکان :

هەروەك پێشتر باسمانکرد مەرجەکانی ئیمامەتی و خەلیفایەتی گەورە ئەومەرجانەن کە زانایانی ئیسلام بەبەڵگەی دەقە قورئانیەکان و سوننەتی پێغەمبەر صل الله علیەوسلم دیاریان کردوە ، مەرجەکان بەدەستی ووڵاتە زلهێزەکان و نەتەوەیەکگرتوەکان نیە کە چۆن ئەوان بەدڵیانبێت وابکرێت، بەڵکو بە بەڵگەی ئایەت و فەرمودەی پێغەمبەرە صلی الله علیەوسلم کە دیارکراوە.
ئیمام بەدرەدین کوڕی جوماعە ڕەزاوڕەحمەتی خوای لەسەربێت لەسەر مەرجەکانی ئیمامەتی دەڵێت : خاوەنداریێتی بۆئیمام بە دە مەرج دێتەدی.

١-ئیمامی موسڵمانان دەبێت ڕەگەزی نێربێت.
٢-بەندەیەکی ئازادبێت و کۆیلەنەبێت.

٣-بالغ بوبێت و تەمەنی گەیشتبێتە گەنجێتی
٤-عاقل بێت و گێل ونەفام و شێت نەبێت .
٥-موسڵمانبێت و هیچ دین و بیروباوەڕێکیتر قوبوڵناکرێت.
٦- دادپەروەربێت .
٧-ئازاو بەغیرەتبێت لە هەڵوێستەکانیدا و بەتایبەتیش لەکاتی جەنگدا.
٨-لەنەوەی قورەیش بێت.
٩-زانابێت ، ئەوەندە زانایی هەبێت بۆ ئەوسیاسەت و کاروباربەڕێکردنەی ئومەتەکە.
١٠-هیچ ئیمام وخەلیفەیەکیتر بون نەبێت لەکاتێکدا کە پەیمان وبەڵێنی گوێڕایەڵی پێدەدرێت بەمەرجێك کە بێ فەرمانی خواو پێغەمبەرەکەی خوای تیادانەبێت.

هەرکاتێك ئەم مەرجانە بەرجەستەو بەدیهات پەیمان وبەڵێنی لەگەڵدا دەبەسترێت و دەبێت پابەندی بکرێت و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی ببکرێت ئەگەر بێ فەرمانی خواوپێغەمبەرەکە تیادانەبوو. [تحرير الأحكام في تدبير أهل الإسلام ص٥١، وانظر الروضة ١٠/٤٢، والأحكام السلطانية للماوردي ٦، وغياث الأمم٦٩]

سەفارینی لە هەڵبەستەکەیدا دەڵێت : وشرطه الإسلام والحريـة عدالة سمع مع الدريـة.
واتا : مەرجی / موسڵمانێتی / ئازادی / دادپەروەری / لەگەڵ زانایەتی ، هۆشیاری ابوبەکری بەغدادی وەکو پێشتر زانیومانە ئەم مەرجانەی بەتەواوەتی تیادایە و هیچ مەرجێکی واجب و مەرجی تەواوێتیشی کەمنیە و هەموی تیادابەدی هاتوە.

ب- چۆن فەرمانڕەوایی ابوبەكر دروست دەبێت لە كاتێكدا هەموو خەڵكی(البیعة)بەڵێنیان پێنەداوە ؟

مەرجی ئیمامەتی ئەوەی تیادانیە كە هەموو خەڵكی پەیمانی پێبدەن، یان هەموو كەسانی (اهل الحل والعقد) ئەوانەی كە خاوەن بیروهۆش ودانایین كە بەڵێنی پێبدەن، بەڵكو هەرچەندە لەوكەسانە كە ئاسانبوو توانیان پێیبگەن و بەڵێنی پێبدەن بەسە بۆ بەدیهێنانی پەیمانی ئیمامەتی.

ئیمام نەوەوی لەشەرحی فەرموودەكان ئیمام موسلیمدا دەڵێت : پاش ئەوەی كە باسی ئەوەدەكات كە ئیمام عەلی ڕەزاوڕەحمەتی خوا لەسەربێت دواكەوت بۆ بەڵێندان بە ئیمامی ابوبەكری صدیق ڕەزاوڕەحمەتی خوی لەسەربێت، دواكەوتنەكەی لەبەڵێن پێدانی هیچ تانەیەك نیە نەبۆسەر پەیماندانەكەی و نەلەسەر خۆیشی، پەیماندان مەرج نیە كە هەمووخەڵكی و هەموو ئەوانەی ئەهلی حەل وعەقدن یان سەرۆك هۆزەكان و دەمسپیەكان ئامادەی پەیماندانەكەبن، بەڵكو هەرچەندە ئامادەبون و ئاسان بوو بۆخەڵكی كە بتوانن ئامادەبن و پەیمانی پێبدەن . [٧٧/١٢]

ئەمەش ووتەی ابن الخلدون و شیخ الاسلام ابن التیمیة و زانایانیتریشە .[تەماشای پێشەكیەكەی ابن الخلدون بكە]

بەڵكو هەندێك لە زانایان ووتویانە كە دەشێت ئەگەر تەنها یەك كەسیش لە ئەهلی حەل وعەقد پەیمانی پێ بدات ، ئەمەش ووتەی ابي الحسن الاشعري هەروەكو بغدادي هێناویەتیەوە و ابن الحزم لە [الفصل/ ٣/ ٨٥] ووتەی الإیجي لە [مواقف] وقرطبي لە [الجامع الأحكام القرآن ٢٦٩/١] والباقلاني و **زانایانیتر كە بەڵگەی ئەوەی ابوبكری صدیق كە تەنها عمری كوڕی خطاب پەیمانی پێدا.**

هەروەها بەبەڵگەی عباسی مامی پێغەمبەر صلی الله علیەوسلم كە پەیمانی بە علي كوڕی ابي طالب دا لە ڕۆژی سەقیفەدا، ووتی : دەستت درێژبكە پەیمانت پێبدەم، خەڵكی ووتیان : مامی پێغەمبەری خوا پەیمانی بە كوڕە مامەكەی خۆیدا، لێرەدا دووشت گرنگە بیزانین – بەڵێن وپەیمان حوكمە ، حوكمی تاكەكەسێكیشبێت كارپێدەكرێت.

هەروەکو ابن الحزم دەڵێت : ئەهلی شورای عومەر هەموویان خۆیان کشاندەوە لە هەڵبژاردن و دیاریکردن و هەموویان ووتیان عبدالرحمن کوڕی عوف بادیاری بکات و هەڵیبژێرێت، هەربۆیە ابن الحزم دەڵێت : کۆدەنگیەکەیان دروستبوو لەسەرئەوەی کە ئیمام بەتەنها کەسێکیش دیاری دەکرێت وهەڵدەبژێردرێت.

القلقشندي لە [مآثر الأناقة/ ١/ ٤٢] دا دەڵێت : لەهاوەڵانی ئیمام شافیعیەوە ڕەزاوڕەحمەتی خویان لەسەربێت، لەلای ئێمە ئەوە ڕاسترو دروسترە کە ئامادەبونی هەرچەندە کە لەتوانادابوو ئاسان بوو بۆخەڵکی لەو شوێنەدا لە زانایان و سەرکردەکان و خەڵکی بەگشتی ئەوانەی کە سیفاتی شاهیدیان تیادایە و تەنانەت ئەگەرچی ئەهلی حەل وعەقد یەك کەسێکی گوێڕایەڵشبێت دروستە کە کەسێك بۆ ئیمامەتی داریبکەن.

ومن قائلٍ أنها تنعقد بواحد بشرط حصول الشوكة ببيعته، وهذا قول الجويني والغزالي
قال الإمام الغزالي رحمه الله: "ولو لم يبايعه غير عمر وبقي كافة الخلق مخالفين، أو انقسموا انقساماً متكافئاً لا يتميز فيه غالب عن مغلوب لما انعقدت الإمامة، فإن شرط ابتداء الانعقاد قيام الشوكة وانصراف القلوب إلى المشايعة".اهـ [فضائح الباطنية: ١٧٦-١٧٧].
وقال الإمام الجويني رحمه الله: "ولكني أشترط أن يكون المبايِع ممن تفيد مبايعته مُنةً واقتهارا".اهـ [الغياثي:٧٢].

بەڵام ئەوانەی کە دەڵێن : مەرجە هەموو ئەهلی حەل وعەقد ئامادەی بەڵێن وپەیماندانەکەبن، ئەوە ووتەی (المعتزلة) موعتەزیلەکانە ، وئەوانەشی کەدەڵێن بۆپەیمان وبەڵێندان دەبێت هەموو خەڵکی ئامادەبن وهەمو بەڵێنی پیدەن ئەوکات ئیمامەتی وخەلیفایەتی دروست دەبێت ئەوە ووتەی دیموکراسیەکانە و پەیوەندی بەئیسلامەوەنیە.

ابوبکر البغدادي خوا بیپارێزێت، فەرمانڕەوای بەسەردادرواوە و کراوە بەئیمامی موسڵمانان لەلایەن ئەهلی حەل وعەقدەوە، هەروەکو لە بڵاوکراوەکەیاندا پێشتر بڵاوکراوەتەوە، دانیشتنی شورای لەڕابوردودا بەردەوامبون لەوەی کە پرس وڕایان دەکرد بە ئەهلی حەل وعەقد و ئەوانەی کە خاوەن قسەن و قسەزان و وەزیرەکانی دەوڵەتەکەی خۆیان بون ئەوەش موژدەیە بۆ هەموو موسڵمانان و سەرکردەکان و بەتایبەت موجاهیدانی ڕێگەی هەق لەسەرتاسەری جیهاندا کە ووتەی هەموویان کۆبوەوە لەسەر ابوبکر البغدادی و ئەویان هەڵبژاردو دیاریانکرد بۆ ئیمامەتی ئومەت و خەلیفەی موسڵمانان.

ج- چۆن دان بە سەرکردەیی ابوبەکرالبغدادی دا دەنرێت، لەکاتێکدا هەندێك لە ناوچەکانی گرتوە بەهێز و دەسەڵات و بەویست و ئارەزووی خەلك نەبوە، تەنها ئەهلی حەل و عەقد پەیمان و بەڵێنیان پێداوە ؟

ئەوناوچانەی کە سەربازەکانی ابوبکرالبغدادي دەستیان بەسەرداگرتوە لەژێر دەسەڵاتی خەڵکێکدابوو کە بەشەرعی خوا حوکمیان تیادانەدەکرد، دەرکردنی ئەو خاك وناوچانە لەژێردەستی ئەوانە بەهێز دەبێتە لوتکەی هەرەبەرزی ئیسلامەکە کە جهادە، هەروەکو خوای گەورە دەفەرمێت : ﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ [٣٩ الانفال] .

بەڵکو ئەگەر گرتن ئەو ناوچانە بەدەست دەسەڵاتدارانێکەوەبوبێت و بە شەریعەتی خوا حوکمیان تیاداکردبێت، دەبێت گوێڕایەل تەواوی بکرێت چونکە دەسەڵاتەکەی ئەو سەرکەوتوتربوەو حوکمی خوای تیادا دەچەسپێنێت.

ابن الحجر کۆدەنگی زانایانی هێناوەتەوە و دەڵێت : زانایان کۆدەنگن لەسەرئەوە کە واجبە گوێڕایەڵی دەسەڵاتداری زاڵبوو بکەیت وجیهادی لەگەڵدابکەیت و گوێڕایەڵێکردنی باشطرە و خرترە لەوەی کە لەفەرمانی دەربچیت، چونکە ئەوە پاراستنی خوێنی خەڵکی تیادایەو ئەمن وئاسایشی تیادا دروست دەبێت . [فتح الباري ٧/١٣]

شێخی ئیسلام محمد کوڕی عبدالوهاب ڕەحمەتی خوای لێبێت ئەفەرمێ : کۆدەنگی زانایان لەسەرئەوەیە کە هەرکاتێك ئیمام وسەرکردەیەك زاڵبوو بەسەر ناوچەیەکدا یان چەند وولاتێکدا، حوکمی ئیمامی گشتی هەیە لەهەموو شتەکاندا، ئەگەر ئەم یاسایەش نەبوایە دونیا ئارام نەدەبوو، چونکە خەڵکی لەکۆنەوەو لەپێش سەردەمی ئیمامی احمدەوە تائەمڕۆش کۆنەبونەتەوە لەسەر یەك ئیمام و بەردەوام ڕاوبۆچونی جیاجیا هەرهەبوەو هەردەبێت .[الدرر السنية في الأجوبة النجدية ٢٣٩/٧]

د- چۆن بەڵێن و پەیماندان بە ابوبکر لبغدادی دروست دەبێت لە کاتێکدا ئەو کەسێکی نادیارە ؟

پێشتر ئەوە ڕون بۆتەوە کە ابوبکر کەسێکی نادیارنیە و بەڵکو لە ئاشکراترین کەسەکانی جیهانەو کەسێکی کەڵەمێردە.
بەڵێ لەوانەیە لەلای هەندێ کەس ناو وێنەی ابوبکر البغدادي نادیاربێت، یان لەلای هەندێك لەوانەی کە دانیشتون و دژایەتی دەکەن، بەڵکو هەموو دونیا ئێستا دەیناسن و ئاشکراوڕوونە کە کێیە، عەرەب وعەجەم ناسیویانە، بەڵام ئەگەرچی وادابنەین کە نادیاربێت و نەناسراوبێت لەوەدا هیچ تانەیەك نیە بۆسەرئەوەی کە نەناس ونادیاربێت.

ئیمام ماوەردی ڕەحمەتی خوا لەسەربێت دەڵێت : هەرکاتێك خەلافەت جگربوو چەسپا بە پەیمان یان بە دیاریکردن، هەموو خەڵك لەسەری واجب دەبێت کە بیگەیەنن بەوکەسەی کە شایستەیەتی لەسەر وەسفەکانی کەبۆی دیاری کراوە، مەرجیش نیە کە بیناسن بەناوی خۆیەوەو یان وەکو کەسایەتی بیناسن، تەنها ئەوکەسانەنەبێت کە هەڵیدەبژێرن و دیاری دەکەن کە بەڵگەدەبن لەسەرخەڵکی بەپەیماندانەکەیان وبەڵێندانیان خەلافەت دادەمەزرێت ... **تاوەکو دەڵێت:** ئەوەی کە زۆرینەی زانایان لەسەرین ناسینی ئیمام بەشێوەیەکی گشتی مەرجە نەك لەوردەکاری کەسایەتیەکەی، مەرج نیە هەموو کەسێك بیناسێت تەنها لەوکاتانەدانەبێت کە پێویستدەکات بناسرێت وپێویستی بەناساندنی هەیە لەهەندێك کاتدا (بۆهەڵوێست وەرگرتن)، هەروەکو ئەو دادوەرانەی کە حوکمیان بەدەستە و ئەوزانایانەی کە فەتوادەردەکەن لەحەڵاڵ وحەرامکردندا، بەشێوەیەکی گشتی دەناسرێن ومەرج نیە هەموو کەسێك وەکو کەسایەتی بیاناسێت، ئەگەر واجب بێت کە هەموو کەسێکی ئەم ئومەتە ئیمام بناسێت ئەوا واجبیش دەبێت هەموو کەسێك (هیجرة) کۆچ بکات بۆلای ودانیشتن دادی کەس نادات، نزیک ودوور دەبێت کۆچی بۆلابکەن و ئەوکات وولاتان چۆڵ دەبێت و لەعورف وعادەت دەردەچێت و دەگەڕێتەوە سەرفەساد و بەخراپ دەشکێتەوە.

[الأحكام السلطانية للماوردي ، ص ١٥]

ئیمام ابو یعلی ڕەحمەتی خوای لەسەربێت دەڵێت : واجب نیە کە هەموو خەڵکی ئمام بەناو کەسایەتی خۆی بناسن، تەنها ئەوکەسانەنن کە ئەهلی هەڵبژاردن و دیاری کردنی ئیمامن و بەهەڵبژاردنی ئەوان دەبێت بەبەڵگە بەسەرخەڵکەوەو خەلافەت دادەمەزرێت .
[الأحكام السلطانية لأبي يعلى ص ٢٧]

هەرکەسێکیش تانەبدات لە ئیشەکەی شیخ ابوبکری البغدادي خوا بیپارێزێت ئەوە لە نەزانینیەوەەتی، ئەوکات دەبێت تانەبدەن لە ئیمامەتی ئیمامی عمری کوڕی عبدالعزیز ڕەحمەتی خوای لەسەربێت، هەروەها دەبێت تانەبدات لە ئیمامەتی و خەلیفایەتی عباسیەکان.

عبدالملك کوڕی مروان، کوڕەکانی خۆی دیاریکرد بۆ خەلافەت لەدوای خۆی، ولید بوبەخەلیفە و پاشان سلیمان، کاتێك سلیمانیان هێنابۆلای رجاء کوڕی حیوة ئیشارەیەکی بۆکرد کە عمری کوڕی عبدالعزیز بکات بەخەلیفەی موسڵمانان.
ئیمام سیوطي ڕەحمەتی خوای لەسەربێت دەڵێت : رجاء دەڵێت : عمری کوڕی عبدالعزیز دەکەیت بەخەلیفە، سلمان دەڵێت- لەبراکانم دەترسم لە ڕازی نەبن ووتی : عمری کوڕی عبدالعزیز بکە بەخەلیفەو نوسراوێکی مورکراو بنوسەو بانگەشتەی هەمویان بکە کە پەیمان بدەن بەوکەسەی کە لەنوسراوەکەدا ناوی هاتوە بەمۆرکراوی پێش ئەوەی نوسراوەکە بکرێتەوە، ئەویش ووتی : وادەبینم و دەیکەم . [تاريخ الخلفاء ص ٢٢٦]

وقال الإمام ابن كثير إن سليمان كتب: "بسم الله الرحمن الرحيم، هذا كتاب من عبد الله سليمان بن عبد الملك لعمر بن عبد العزيز، إني قد وَلَّيته الخلافة من بعدي ومن بعده يزيد بن عبد الملك، فاسمعوا له وأطيعوا، واتقوا الله ولا تختلفوا فيطمع فيكم عدوكم. وختم الكتاب وأرسل إلى كعب بن حامد العبسي صاحب الشرطة، فقال له: أجمع أهل بيتي فمرهم فليبايعوا على ما في هذا الكتاب مختوما، فمن أبي منهم ضرب عنقه. فاجتمعوا ودخل رجال منهم فسلموا على أمير المؤمنين، فقال لهم، هذا الكتاب عهدي إليكم، فاسمعوا له وأطيعوا من وليت فيه، فبايعوا لذلك رجلا.."
إلى أن قال ابن كثير: "قال -رجاء بن حَيْوَة- فَحَرّفته إلى القبلة فمات رحمه الله.. فغطيته بقطيفة خضراء وأغلقت عليه وأرسلت إلى كعب بن حامد فجمع الناس في مسجد دابق،

فقلت: بَايِعوا لمن في هذا الكتاب، فقالوا قد بايعنا، فقلت: بايعوا ثانية، ففعلوا، ثم قلت قوموا إلى صاحبكم فقد مات، وقرأت الكتاب عليهم" .اهـ [البداية والنهاية ١٨٢/٩].

لەگەڵ ئەم بەسەرهاتەدا بۆمان دەردەکەوێت کە پەیمان وبەڵێنەکەی عمری کوڕی عبدالعزیز دروست بوو چەسپا لەگەڵ ئەوەشدا کە بەڵێن وپەیمانیاندا بەکەسێکی نادیار!

هەربەوشوەیەش بەڵێن وپەیمانی عباسیەکان دروست بوو چەسپا، لەسەرەتاوە بەوشێوەیە دەستیان پێکرد کە خەڵکی بەڵێن وپەیمانبدات بەوکەسەی کە دیاری دەکرێت و لە نەوەی پێغەمبەرە صلى الله علیەوسلم، لەوەشدا بۆ ئەوەبوو کە سۆزی شێعە عەلەویەکان بۆخۆیان ڕابکێشن چونکە ئەوان وعەباسیەکانیش هەر لەنەوەی پێغەمبەرن صلى الله علیەوسلم، لەو بانگەشەکردنەشدا بەڵێن وەرگرتن بوو بۆکەسێکی نادیارلەلای زۆرینەی خەڵکی کە تیایاندابوو بەڵێنی خۆی بۆ سەرۆك وگەورەکان وزاناکانی خۆیاندا کە ئەوان ئەوکەسەی کە دیاری دەکەن دەیناسن بەناوی خۆیەوەو بەکەسایەتیەوە . [البداية والنهاية ٣٢١/٩، ٥/١٠، ٢٥، ٣٠، ٣١، ٣٩ ـ ٤٢، نقلاً عن العمدة بتصرف]

هەروەها ئیمام السیوطي ڕەحمەتی خوای لەسەربێت دەڵێت : محمدی کوڕی عبدالله کوڕی عباس، کەسێکی نارد بۆ خوراسان و فەرمانی پێکرد کە پەیمان وبەڵێنبدەن بەڕازیبونیان بۆکەسێك کە لەنەوەی پێغەمبەربێت صلى الله علیەوسلم، ناوی کەسی دیاری نەکرد، پاشان ابومسلم الخراساني و خەڵکی تری نارد، نامەی بۆ گەورەو سەرکردەکان نارد بەوشێوەیە و نامەکەیان قبوڵ کرد و ڕازیبون بەنامەکەی .[تاريخ الخلفاء ص ٢٥٧]

هـ- چۆن سەرکردایەتی ابوبکرالبغدادی دەچەسپێت بێ ئەوەی کە دەسەڵاتی تەواوەتی هەبێت ؟

لەنزيك ودوور وبەڵکو دۆست ودوژمن دەزانن، کە تواناو دەسەڵاتی ابوبکرالبغدای لەم ووڵاتەدا چۆنە وچەندە، تاوەکو ١٠،٠٠٠،٠٠٠ دە ملیۆن دۆلاريان تەرخانکردوە بۆ هەرکەسێك کە هاوکاريان بکات لە کوشتنی، پاشان ٦٠ وڵاتی گەورەی زلهێز هاوپەیمانیان بەستوە کۆبونەتەوە، بۆ لەناوبردنی دەوڵەتەکەی ووتەیەکیش هەیە دەڵێت(شایەتی دوژمن بۆکەسێك هەقەو ڕاستە).

بەڵام ئەوەش نابێتە بەڵگەی ئەوەی کە تواناو دەسەڵاتی تەواوی هەبێت، بەڵکو دەسەڵاتی لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکیتر دەگۆڕێت و کەم تازۆر جیاوازی هەیە، هەندێکیش دەڵێن ، دەبێت دەسەڵاتی ڕەهای هەبێت لە شوێنێکی دیاریکراودا، کە ئەو دەسەڵاتەی ئەوان باسی دەکەن لە سەردەمی پێغەمبەریشدا صلی الله علیە وسلم نەبوە.

ئیمام قورتبی ڕەحمەتی خوای لەسەربێت لەتەفسیرەکەیدا لە ئەبوعالیەوە دەگێڕێتەوە:
پێغەمبەری خوا صلی الله علیەوسلم پاش ئەوەی کە پەیامی بۆهات دەساڵ لەمەکەدا مایەوە لەگەڵ هاوەڵەکانیدا بانگەوازی خوایان دەکرد بەنهێنی و بەئاشکرا ، پاشان کۆچیانکرد بۆ مەدینە کە بەشەوبەڕۆژ بەچەکەوە دەمانەوە و دەترسان، پیاوێك ووتی ئەی پێغەمبەری خوا ئایە ڕۆژێك نایات کە ترسمان نەمێنێت و چەکەکانمان دابنەین ؟ پێغەمبەر صلی الله علیەوسلم پێی ووت : ماوەیەکی کەم بەم شێوەیەدەمێننەوە تاوەکو وای لێ دێت تاکە کەسێکتان لە ناو کۆمەڵێکی زۆردا دادەنیشن و خەڵکی بەدەورتانەوەیە و هیچ ئاسنێك بەقەدتان و بەدەستانەوەنابێت، ئەوکات ئەو ئایەتە پیرۆزە هاتەخوارەوە و خوای گەورە پێغەمبەرەکەی سەرخست بەسەر دوورگەی عەرەبیدا و چەکیانداناو هێمن بونەوە.

جودا لەوفەرمودەیەی کە لە حوزەیفەوە گێڕاوەتەوە کە دەفەرموێت (وان ضرب ظهرك،واخذ مالك) ئەگەر بە قەمچی لەپشتیداو ماڵەکەشتی بۆخۆی برد ، هەروەکو لە فەرمودەکەی کە ئیمامی موسلم گێڕاویەتیەوە کە ئاماژەیە بۆکەسی نادیار و نەناسراو، کە لە کیتابی [مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٣٤٤/١٥]

هەروەکو لە فەرمودەکانیتردا هاتووەو ئیمامی ئەبوداودی تیالیسی جگەلەویش گێڕاویانەتەوە و تیاداهاتوە دەفەرموێت(...ثم تنشأ دعاة الضلالة فإن رأيت لله عزوجل في الأرض خليفة فلزمه وإن ضرب ظهرك وأخذ مالك) واتا : ... پاشان بانگخوازی گومڕا دروست دەبێت، ئەگەر لەوڕۆژەدا خەلیفەی خوات بینی لەسەرزەوی دەستی پێوەبگرەو شوێنی بکەوە ئەگەرچی لەپشتیداوماڵەکەشتی خوارد یان بۆخۆی بردی.

هەروەکو پێشتر خەوارجەکان ئەوکارەیانکرد لەسەردەمی ئیمامی عەلی کوڕی ئەبوتالیبدا ڕەزاوڕەحمەتی خوای لەسەربێت تاوەکو خەباب کوڕی ئەرەت ڕەحمەتی خوای لەسەربێت پەیمانەکەی کە دابوی بە ئیمامی عەلی لێی پەشیمان نەبووەوە تاوەکو خۆی وخێزانەکەیان کوشت لەسەرئەوە کە ئیمامی عەلی بەخەلیفەی موسڵمانان دەزانی [انظر: ما رواه ابن أبي شيبة ٧٣٢/٨، والدارقطني ١٣١/٣، والبداية والنهاية ٢٨٨/٧]

و- چۆن پێشەوایی و ئیمامەتی بۆ ابوبکرالبغدادی دەبێت لە سوریا(شام) کەهەموو ئەهلی حەل و عەقد(أهل الحل والعقد)پەیمانیان پێ نەداوە و هەڵیانەبژاردوە بە ئیمامەتی و پێشەوایی موسڵمانان ؟

پرس وڕاکردنی ئەهلی حەل وعەقد لەلایەن ئیمامەوە لەڕووی (الاستحباب) ئارەزووەوەیە نەك لەڕووی کە واجب وفەرمانبێت، ئەمەش ووتەی زۆرینەی زانایانە **بەڵکو ئیمامی نەوەوی ڕەحمەتی خوای لەسەربێت کۆدەنگی زانانیانی بۆمان هێناوەتەوە و دەڵێت :** پرسوڕاکردن تەنها وەکو ئارەزومەندانەیە بە کۆدەنگی هەموو زانایان . [صحيح مسلم بشرح النووي ٧٦/٤]

ئەگەر ئیمام پرسوڕایکرد بە هەموو ئەهلی حەل وعەقد و هەمویان کۆدەنگبون لەسەر بڕیارێك ئەوا ئیمام پابەندنیە و پەیوەست نیە بەوەی کە گوێڕایەڵیان بکات، بەڵکو دەبێت هەموو ئەهلی حەل وعەقد گوێڕایەڵی ئیمام بن، ئەوەی پێچەوانەی ئەوەبڵێت ئەوا ووتەی دیموکراسیەکانیان هەڵگرتووە دەیڵێنەوە.

ئیمام نەوەوی ڕەحمەتی خوا لەسەربێت دەڵێت : هەرکەسەو لە ئەهلی حەل وعەقد ئەوەی کە دەیبینێت و دەیزانێت بیروبۆچونی خۆی دەڵێت و پاشان ئیمام و فەرماندە ئەوەی کە خۆی بەباشی دەزانێت و لە قازانجی گشتیدایە بەبۆچونی خۆی دەیکات بەفەرمان و هەموان دەبێت گوێڕایەڵ بکەن . [صحيح مسلم بشرح النووي ٧٦/٤]

ئیمام ئبن ئەبی ئەلعزی حەنەفی دەڵێت : دەقەکانی قورئان وسوننەت و کۆدەنگی زانایان ئاماژە بەوە دەدەن کە ئیمام و سەرپەرشتیارو پێشنوێژخوێن و دادوەر و سەرکردەی جەنگ و ئەوکەسەی کە سەرپشك کراوە لە خێرکۆکردنەوەدا دەبێت گوێڕایەلی تەواوی بۆبکرێت لەوشوێنانەدا کە جێگای (اجتهاد) دەقی قورئان وسوننەتی لەسەرنیە و بەبۆچونی خۆی ئیشدەکات، دەبێت هەموان گوێڕایەڵی تەواوی بکەن و واز لەبیروبۆچونەکانی خۆیان بهێنن، ئەویش لەسەری نیە کە گوێڕایەڵی شوێنکەوتوەکانی بکات، و بەڵکو بەپێچەوانەوە، دەبێت بۆچونەکانی خۆیان وەلابنێن بۆ بۆچونی سەرکردەکەیان، بەدڵنیاییەوە قازانج و سود لە کۆمەڵ و کۆبونەوەدایە و خراپی و زەرەریش لە جیاجیایو ڕاوبۆچونی جیاوزدایە، وئەوەش زۆر گرنگترە لە ئیشە لاوەکیەکان . [شرح العقيدة الطحاوية ص٤٢٤]

لەگەڵ ئەوەشدا (ابوبكر البغدادي) خوا بیپارێزێت، برس وڕای بەهەموو ئەوانەی کە جێگای متمانەن پرسورای پێیان کردوەو ڕازیبونە بەوەی کە ئەو بڕیاری لەسەرداوە، کە خۆی دەڵێت : بڕیارماندا پاش ئەوەی نوێژی ئیستخارەمان کردوەو پرسوڕامان وەرگرتوە لەوانەی کە جێگای . متمانەی ئێمەن و دڵنیاین لە دینەکەیان و کاربەجێییان

ئەگەر ئیمام پرسوڕای بەوکاربەدەستەی خۆی نەکردبێت لە جێگایەك- ئەگەر ووتنەکەمان دروستبێت- هیچ زیانێکی نیەو هیچ ڕگریەك نابێت لەسەر ئەوە کە پرسوڕای بە هەندێك نەکردبێت، و دەبێت گوێڕایەڵی تەواویان هەبێت بۆی ئەگەرچی کاربگاتە ئەوەی کە لەفەرماندەی و کاربەدەستی لایبەرێت و دەبت گوێڕایەڵی تەواویان هەبێت بۆی لە خۆشی و ناخۆشیدا و ئەوشتانەی کە پێیان خۆشە یان لایان ناخۆشە، هەروەکو ئیمامی عومەری کوڕی خەتتاب، خالیدی کوڕی وەلیدی لادا و سەعدی کوڕی وەقاسی لادا لە فەرماندەیی لەشەکرەکەی و جگە لەوانیش کەسانیتریشی لاداو خەڵکیتریشی کردە جێگاکەیان و هیچ ووتەیەکیش لەکەسەوە نەوتراوە کە ناڕازی بوبێتن بەهۆی ئەوەی کە پرسوڕایان پێنەکراوە، هەروەکو لە فەرمودەکەی عبدالله کوڕی کومەرداهاتوە کە دەفەرموێت: (السمع والطاعة

على المرء فيما أحب أو كره، ما لم يؤمر بمعصية، فإذا أمر بمعصية فلا سمع ولا طاعة) [متفق عليه]

لـە کۆتــایـیدا

ئەمە بەڵگەیەو دامکوتکەرێکە بۆئەوانەی کە هەربیانویەك بهێننەوەو نارەزای بڵێن لەسەر ئیمامەتی و ئەمیری و خەلیفایەتی ابوبەکری بەغدادی خوای گەورە خەلافەتی ئیسلام لەسەر دەستی ئەو فروانتر بکات و بیگەیەنێتە تەواوی رۆژهەلات و رۆژئاوا خوای

گەورە خۆی وموسڵمانان سەربەرزی دونیاو قامەتبکات، آمین

ئامادەکردنی : کۆمەڵی ڕزگاربوو .